

В. У. ШЫЛАЙ, суіскальніца БДУ

ПАТОЙБАКОВЫ СВЕТ У «КВЕТАЧКАХ СВЯТОГА ФРАНЦЫСКА»

«Кветачкі св. Францыска»¹ уяўляюць сабой зроблены невядомым тасканцам пераклад на італьянскую мову твора «Дзеянні блажэннага Францыска і грамады яго» (*Actus beati Francisci et sociorum eius*), складзенага Гугалінам з Мантэгіоргія (каля 1327–1340)².

Вельмі цікавае бачанне патойбаковага свету змяшчаецца ў 26-м раздзеле твора³. Галоўным героем яго з'яўляецца адзін з былых рабаўнікоў і забойцаў, якія, дзякуючы міласэрнасці св. Францыска, былі прыняты да ордэна і далучыліся да аскезы. Два з іх у хуткім часе памерлі і патрапілі ў рай. Трэці яшчэ 15 год быў братам францысканцам, трымаючыся строгіх правілаў.

Падзея, што апісвае аўтар «Кветачак», адбываецца ўжо пасля смерці св. Францыска. Брат адчуў вялікую патрэбу ў сне. Патрэбу настолькі моцную, што не было сіл трымаць. Далей можна знайсці неабходныя кваліфікацыйныя атрыбуты бачання: візіянер быў узнесены духам да гары, яму на дапамогу прыходзіць анёл, спадарожнік і выхавацель.

Ля гары манах бачыць глыбокую прорву, поўную вострых скал. «Кроў стыне ў жылах» ад такога відовішча, і тут анёл кідае яго ў бездань. На дне прорвы візіянер даведваецца, што ён павінны прабегчы доўгую дыстанцыю. Пабіты і пакалечаны манах скардзіцца анёлу на такую прапанову. Анёл сваім дотыкам надае яму сілу. Потым паказвае даліну, пакрытую вострым каменнем і калючым цернем, па якой візіянер павінны бегчы басанож.

Знясілены, ён апынуўся ля вялікай распаленай печы. Анёл загадвае ўвайсці туды. Герой апавядання выяўляе непаслухмянасць, і тады

жахлівыя д'яблы запіхваюць яго ў печ віламі. Тут ён сустракае свайго таварыша, які цалкам знаходзіцца ў полымі. На пытанне, якім чынам ён сюды патрапіў, знаёмы адсылае яго да сваёй жонкі, сваячкі візіянера. Апошні знаходзіць яе ў цеснай бочцы. Ад яе даведваецца, што падчас нядаўняга голаду, які быў прадбачаны св. Францыскам, яна разам з мужам ашуквала людзей на кірмашы, прадаючы ім збожжа, таму і пакутуе тут у вечным полымі.

Пасля гэтай сустрэчы анёл вышхнуў яго з печы і зноў паведаміў пра тое, што візіянеру трэба прайсці доўгі шлях. Манах скардзіцца на сваю стомленасць, і зноў яго сілы аднаўляюцца праз дотык анёла.

Потым спадарожнік падводзіць візіянера да доўгага маста, вельмі хісткага, напалову згнілага і надта вузкага, без поручняў. Пад ім працякала глыбокая рака, поўная яшчुरаў, гадаў і скарпіёнаў. Анёл дапамагае прайсці палову шляху, прычым манах ідзе за ім след у след. Але раптам на сярэдзіне маста анёл на крылах падняўся ўверх.

Як уяўляецца, тут наступае кульмінацыя сюжэтай лініі, звязаная з выпрабаваннем героя. Візіянер глядзіць у даліну, дзе шматлікія жахлівыя пачвары з разяўленымі пашчамі чакаюць, каго б з'есці. Ахоплены страхам, брат звяртаецца з малітвай да бога. Пасля чаго адчувае, што ў яго з'явіліся крылы. У сваёй нецярплівайсці спрабуе ўзляцець, але крылы адпалі, і ён падае на мост. Зноў моліцца, адчувае крылы і ўзлятае. Але і новыя крылы яшчэ не набралі дастатковай моцы і паламаліся. У трэці раз візіянер звяртаецца да бога, адчувае крылы і пачынае чакаць. Прычым яму падалося, што чаканне доўжылася 50 год. Нарэшце брат рызыкнуў узляцець услед за анёлам да гары.

На гары герой апавядання бачыць цудоўную палату, мury якой празрыстыя і бліскучыя, праз іх бачны хоры анёлаў і святых. Падыйшлі да брамы, пастукалі. Вартавы адправіўся паклікаць св. Францыска, каб той вызнаў у візіянеры члена заснаванага ім ордэна. Пасля праведзення ідэнтыфікацыі брат атрымаў магчымасць увайсці да палаца, дзе пабачыў св. Францыска ва ўсёй яго святасці: «Святы быў тады прыкрыты плашчом цудоўнай прыгажосці, упрыгожаны, быццам дыямантамі, бліскучымі зоркамі, яго пяць ран, як пяць зорак ясных ззялі моцным бляскам, так, што ад іх увесь пакой (tutto il palagio) залівала мора святла»⁴.

Ад фундатара ордэна манах даведаўся, што яму неабходна вярнуцца на зямлю і за шэсць дзён прыгатавацца да царства шчасця вечнага. А першай гадзіне візіянер прыйшоў да памяці і здзівіўся, што ад-

сутнічаў духам толькі некалькі гадзінаў. Ён пра ўсё распавёў, праз шэсць дзён захварэў, і на сёмы дзень яго забраў св. Францыск.

Літаратуразнаўчы аналіз дадзенага бачання прапанаваў англійскі даследчык Говард Пэтч у сваёй манаграфіі «Іншы свет». Ён адзначае, што матыў маста праз раку бярэ свой пачатак ад «Дыялогаў» папы рымскага Грыгорыя Вялікага. Для сюжэтаў з крыламі і гарой даследчык не адшукаў у сярэднявечных бачаннях прамых аналогіяў і прапануе ўскосныя. Паралель для першага Говард Пэтч бачыць у паэме XIII ст., апублікаванай Ф. Бёмерам у 1845 г. Для апошняга — срэбная гара ў прыпісваемым вядомаму італьянскаму містыку Іаахіму Флорскаму «Бачанні пра слаўны рай». Больш відавочныя сувязі даследчык знаходзіць у лісце пра боскую дактрыну св. Кацярыны Сіенскай. Тут прапануюцца сімволіка-містычнае тлумачэнне ракі і маста: рака выступае як бурлівае мора гэтага цёмнага жыцця, мост — як увасабленне Слова (Хрыста-Логаса) ⁵.

Разам з тым, як уяўляецца, пошукі літаратурных паралеляў вельмі дапамагаюць, але не дазваляюць дакладна вызначыць месца аналізуемага бачання ў агульным комплексе сярэднявечных бачанняў.

Ключ для рашэння дадзенай праблемы бачыцца ў дынаміцы тапаграфіі замагільнага свету. Прапанаванае бачанне дазваляе зрабіць шэраг папярэдніх абагульненняў наконт гэтых сюжэтаў.

1. З пункту гледжання развіцця тапаграфічнай схемы патойбаковага света, можна заўважыць, што: а) прастора пекла «сціскаецца» і ўвасабляецца ў распаленай печы, рая — у палату; б) значна пашыраецца шлях выпрабаванняў галоўнага героя — дно прорвы, даліна, доўгі мост.

2. Манаху паказваюць у пекле толькі двух яго знаёмых: таварыша і яго жонку. Галоўным стае тое, каб паказаць шлях выпрабавання манаха праз пакуты цела і малітву, а не самі пакуты, як у больш ранніх бачаннях.

3. Постаць св. Францыска Асізкага перамяшчае на другі план постаць Бога — даруе рабаўнікам, ідэнтыфікуе душы ля райскай брамы, мае сцігмы на месцах ран Хрыста і г. д.

Такім чынам, можна прапанаваць наступную выснову. Бачанне з «Кветачак св. Францыска» сведчыць, пра з'яўленне новай якаснай характарыстыкі ва ўспрыняцці замагільнага свету.

Такой характарыстыкай выступае індывідуалізацыя апошняга. Фактычна кожны асобны чалавек мае свае пекла і свой рай. Прапа-

наваная выснова дазваляе вытлумачыць адсутнасць у бачанні такога структурнага элемента пры апісанні замагільнага свету, як пакуты шматлікіх душ і іх дыферэнцыяцыя.

Вельмі цікавым уяўляецца яшчэ адзін структурны элемент, які з'яўляецца ў прааналізаваным бачанні — трохразовая спроба набыць крылы. У абагульненным выглядзе яго можна вызначыць тэрмінам «трайнае дапамога».

Новы варыянт інфармацыйнага напаўнення дадзенага элементу прапанаваны ў раздзеле 43-м⁶.

Брат Курада да Афіда па просьбе манахаў навяртае на «сапраўдны шлях» маладога брата, той робіцца паслухмяным, набожным і г. д. Неўзабаве малады манах памірае і з'яўляецца брату Курада падчас малітвы. Брат Курада даведваецца, што манах не асуджаны, аднак знаходзіцца за грамі ў чыстцы (Purgatorio). Нябожчык звяртаецца з просьбай, каб той маліўся за яго, «каб зменшыць маю кару» (così ora piacciati di soccorrerpi nelle mie pene). Пасля трох малітваў (прычым пасля кожнай душа казала, што ей стала значна лягчэй) душа сказала, што яна ачышчана ад усіх пакут чыстца і цяпер ідзе да Царства нябеснага.

У якасці яшчэ аднаго прыкладу ўвасаблення структурнага элемента «трайнае дапамога» можна прывесці сюжэт з ліста святой Кацярыны Сіенскай, на які звярнуў увагу Говард Пэтч. Гаворка ідзе пра тры віды любові. Каб увайсці ў брамы вечнасці трэба пераадолець тры ступені: недасканалая любоў, дасканалая любоў, сыноўняя любоў⁷.

Такім чынам, з'яўленне новага структурнага элемента было дастаткова аператыўна выкарыстана касцёльнымі ідэолагамі для развіцця канцэпцыі чыстца.

¹ Fioretti di S. Francesco. Napoli, 1851.

² Задворный В.Л. Святой Франциск и история францисканского ордена // Св. Франциск Ассизский. Сочинения / Изд. подгот. В.Л.Задворный. М., 1995. С. 23.

³ Fioretti di S. Francesco. P. 93–103.

⁴ Fioretti di S. Francesco. P. 102.

⁵ Patch H.R. The Other World according to Discriptions in Medieval Literature. Camb., Mass., 1950. P. 124–126.

⁶ Fioretti di S. Francesco. P. 143–145.

⁷ Patch H. R. Op. cit. P. 125.